

LEOPOLDINA.

L Leopoldina, etsi Insula melius diceretur, Civitatis nomen obtinuit (Leopold, Stadt) nec id immerito; cum nullum sit Austriæ inferæ oppidum, quod cum hac vel civium frequentia, vel ædium venustate in contentionem venire possit; amplitudine verò ipsum Viennensis Urbis ambitum exsuperet. Quadraginta millibus capitum habitari, curatè initis quoad fieri potuit, rationibus compertum est. Area, cui insidet, medio sinu quadratum perfectum amplectitur 1821600. pedum quadratorum: his additta excurrentium anfractuum capacitas quartum omnino millionem decies octies mille pedibus excedit. Gemino centum myriadum exercitui non impar spatium.

Aliàs ante annos admodum 65. *Judaica Civitatis* (Juden, Stadt) appellatio fuit, cum ab Hebræa Gente ferè quanta est, teneretur: extructâ etiam, qua ad abolitas suas religiones uterentur, Synagogâ. Anno verò 1669. eliminavit funebrem eam pestem Princeps religiosissimus Leopoldus Imperator, cum pietate suamet, tum Augustæ Conjugis Margaritæ precibus commotus, seu Urbanos Cives hac mercaturæ perniciæ, seu Rempublicam variorum tumultuum occasione unâ eliberare animus fuit.

Synagogam adeò solitis Ecclesiæ ritibus expiatam, D. Marchionis Leopoldi, Suoque nomine *Leopoldinam Civitatem* initiari voluit. Vetustioribus adhuc temporibus, ut è scripturis constat, *Littoris* nomine (Werb) vocitabatur, quam nomenclationem pars hodiedum retinet.

Ejecta sæce Hebræa, subinde novorum colonorum industriâ nonnihil caput efferre cæperat no-

In LEOPOLDINA 1. Templum, et Asceterium F.F. Misericordiae. 2. Templ. et Monast. S.P. Carmelit. 3. Bar. de Wallhorn. 4. D. de Schreittenstein. 5. D. Deodat. 6. Bar. de Strobl. 7. Domus Correctionis. 8. Templ. Parochiale. 9. Cimiterium. 10. D. Ritter. 11. Telonium Navigii. 12. Com. ab Oetting. 13. D. Wenighoffer. 14. Hospitalis S. Joann. Nep. 15. D. Krapf. 16. Com. de Curland. 17. D. Weinzedl. 18. Contubernium militum. 19. Vetus Casarea Favorita. 20. Convictus Croatarum. 21. D. Gory. 22. D. Hahn. 23. Com. de Fünffkirchen. 24. Com. de Colorado. 25. D. Stöckl. 26. Convict. Parmenitarum. 27. Princ. Montecuculi. 28. Com. Losy. 29. D. de Löwenturn. 30. D. Schmuderer. 31. Convictus S. Barbarae. 32. Com. de Rosenberg. 33. D. Kurz. 34. D. de Franzenau. 35. D. Gudenus. 36. D. Ginter de Sternegg. In VICU VENATORUM 37. Com. Czernini. 38. D. de Haeckberg.

va Civitas ; cùm Anni 1683. fatali turbine in ipso prope suo exortu communi calamitate hausta in cineres abiit. Equidem de hac velut ad obsessos juvandos quàm opportunâ Januâ retinendâ, deliberatum fuerat à Lotharingo Duce ; gravibus tamen de causis deserta , & ne hostibûs tegumento foret , combusta est. Soluta obsidione collegit se celeriter , atque in hanc , quam videmus , celebritatem adolevit : nempe è Moravia, Bohemia, Polonia venientium ingenti vi mercium prima statio, ac peropportunum hospitium.

Ad meridiem versûs Danubii Canali, continetibus fere inter se navigiis confito alluitur : ab septentrione minore Danubii ramò , multis item navalibus molendinis distincto incingitur : ad occidentum solem aggere ac vallo, inde ab canali ad ramum fluminis minorem pertinente , ab reliqua Insulæ parte discriminatur : ad orientem denique à Pratenfi æstivario , tenui alveolo dividitur.

Occiduam Insulæ partem (olim Zabor-*Wu*) hodie Pratum à D. Brigitta , structaque ejus honorî Ecclesiâ dictum occupat ; quod alias peramœna ac longè frequentissima plebejæ multitudini obambulatio , hodie sepimentis cincta Phasianorum statio.

Pars altera ad ortum spectans *Pratum* vulgò dicitur (*Prater*) cervorum , aliarumque ferarum vivarium lætissimum : idem urbanæ Nobilitatis , liberius cælum sub vesperum captantium , ac rhedarum velut agminibus frequentatum : adsitum & alterum habet pratum deliciosum fundum Urbanum (*Stadt Gut.*) Patent hæc æmonia ambulantium deliciis ab exitu Aprilis ad Junii primordia.

Suburbium hoc situ utitur humiliore , atque effuso fortè super ripas Danubio, eluvionibus obnoxio ; solo nihilominus nec fabuloso , & longe fertilissimo : hortis ideò fere conseminatur , unde olerum , hortensiumque fructuum vis incredibilis in forum effertur. Pro sæcunditatis singularis argumento quidam vitem afferunt domui à *Fusco*

Cervo dictæ adfitam , quæ plures ducentis & mille , magnitudinis & saporis eximii botros in unam vindemiam obtulit.

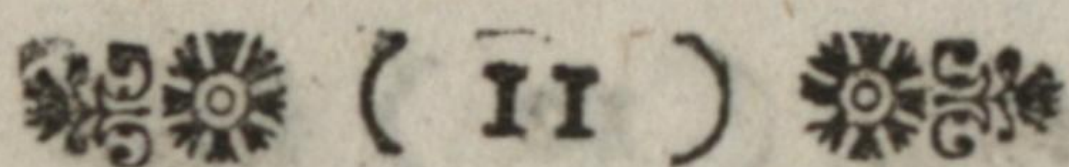
Urbano Magistratui ad quem vetus dominium authoritate Leopoldi Cæsaris ab Hospitali civium A. 1689. rediit , maxima parte subditur , qui & lectum Civium consensu Prætorem seu Judicem altero quoque anno sufficit , aut reficit. *Ædes* quantumvis pro tam vasto suburbii ambitu haudquam numerosæ , (nec enim ultra quingentas censentur) venustæ tamen sunt , amplæ , in plures etiam areas ac compluvia excurrentes. In vicos (seu plateas) dissecatur septem & viginti , eósque latos admodum , & ad regulam conformatos.

Pars Leopoldinæ extrema , quæ aliàs , fortasse quod aquis circumflueret , *Pratum Venetum* (*Venediger = Uu*) audiebat , hodie *Linea venatorum* (*Jäger-Zeil*) dicitur , quibus eum fundum ædificandum designârat Mathias Imperator. Etsi vicô , seu plateâ unica , sed ea prælonga finitur , nunc tamen , dum litteris ista mandamus , ter mille tercentum Capita censet. Suo illa iudice regitur , ac Vice - Dominatum , quem dicimus , id est Dominalis ærarii Præfectum , Dominum cognoscit. Hic Iconem Pötzianæ Virginis viæ adfitam præcipua , quotidianaque devotione colunt , cui immunitatem à Lue pestiferi Anni 1713. non sine prodigio acceptam referunt.

Princeps hujus suburbii ædes sacra , eadémque Paræcialis Ecclesia à Divo , quod meminimus , Leopoldo nomen tulit. Numus prægrandis 13. semunciarum aureus in fundamenta jactus ita fere inscribitur.

HONORI
JESU CHRISTI
DEI ET Mariæ FILII

SAN-

SANCTI LEOPOLDI
AUSTRIÆ MARCHIONIS
PRIMUS HIC LAPIS
POSITUS EST
ANNO DOM. M. D. C. LXX.
DIE XVIII. AUGUSTI.

Altera facies sic habet :

AUGUSTISS. IMPERATOR
LEOPOLDUS AUSTRIACUS
POST EJECTAM JUDÆORUM
PERFIDIAM
ABOLITO EX HIS ÆDIBUS
SYNAGOGÆ NOMINE
SPELUNCAM LATRONUM
MUNDAVIT IN TEMPLUM DEI,
ET D. LEOPOLDO
AUSTRIÆ MARCHIONI
AC PATRONO
RITU CATHOLICO CONSECRARI
FECIT.
M. D. C. LXX.

Deinceps cùm angustior videretur , ac ut tantam,
& indies succrescentem multitudinem caperet ,
splendorémque indueret majorem ; à Magistratu
Viennensi tantum non à fundamentis instaurata,
ampliata , & ad decorem singularem adornata
est : annum hujus instauracionis inscriptio numi
argentei semunciarum 12. memorat :

AB

INCLYTO MAGISTRATU
VIENNENSI
DUM CONSUL FLOREBAT,
DOMINVS FRANCISCVS
IOSEPHVS
HAVER

Ex altera parte.

AD
DEI TER OPTIMI
MAXIMI GLORIAM
SINE LABE CONCEPTÆ
VIRGINIS
SANCTI LEOPOLDI
AUSTRIÆ MARCHIONIS
HONOREM
TEMPLUM HOC
AMPLIATUM, ET RESTAURATUM
EST

ANNO DOM. M. DCC. XXIII.

Ædes hæc sacra fere è typo viri clarissimi Joannis Ospelii, Architectonicæ utriusque peritissimi desumpta est: Altarium decus, picturæ excellentia, turris ad omnem firmitatem ac venustatemeducta, campanum æs in harmoniam propè musicam temperatum, adjectum denique Divi Lazari odæum non invenustum, non cives modò, sed & externos ad visendum allecant. A Curione unico & duobus adjutoribus suburbium hoc curatur universum, sed zeli amplitudine tanto gregi sufficiente.

Ædes altera Patrum Excalceatorum de monte Carmelo, principi vico adlita, Conditorem habet

Fer-

Ferdinandum II. Augustum, illud Religionis in Germania propè collabentis columnen invictum, & in Ecclesiæ fastis æternum nomen. Is postquam Anno 1620. Bohemicos tumultus utrique reipublicæ perniciem minitantes extremam, clarissima, plenissimâque in Albo monte victoriâ composuisset, planèque intelligeret, quod tum omnibus persuasum, eam victoriam magnam partem precibus Venerabilis P. Dominici à Jesu Maria notissimæ, minimeque fucatæ sanctimonix famâ clarissimi assignandam, gratiam viri meritis magnificam habuit, extructo ejusdem instituti viris D. Theresiæ Sectatoribus cænobiò percommodò, quod Religiosos incolas duos & septuaginta alit opere firmo structum, & modesto splendore nitidum; idque oportunum Parociæ, tantæ multitudini subsidium. Id Templum populosissimi suburbii frequentiam maximâ colitur, augétque piæ plebis affluxum Thaumaturgæ Virginis Icon, quam aliàs idem Ferdinandus II. ac pientissima Conjux Eleonora singulari veneratione prosecuti feruntur, ac hodie magno numero anathemata, tabellæque votivæ Virginis nempe beneficia contestantur. Quadrata præ foribus area ac sepimento incincta, variis Divorum statuis exornata, in medio colossus Divinissimæ Triados honoribus assurgentem habet, cujus authorem inscriptio refert.

HUNC OBELISCUM PROPRIIS SUMPTIBUS

E

FUNDAMENTIS

EREXIT,

HONOR. D. PAULUS RHORBECKH,

AUSTRIACUS SCHREMBSIENSIS,

EXTERIORIS MAGISTRATUS VIENNENSIS

CIVIS ET HOSPES IN URBE,

M. D. CC. XXIII.

Tertium

Tertium Leopoldinæ Templum F. F. Religiosorum S. Joannis de Deo , quos à *Misericordia* appellant , auspiciis ac munificentia Mathiæ Imperatoris exortum debet , uti & eorundem Fratrum usibus accommodatum , peramplum Cænobium cum Nosodochio septuaginta ægrotorum capace , quorum obsequiis magno Civitatis bono , se religiosa eorundem charitas ex instituto totos devovit. Accedit Pharmacopæum funditus innovatum , ac longè instructissimum , non hic modo decumbentium , sed aliorum item egentium sublevandis morbis apertum , atque , ut ne mortui quidem angustè jaceant , provisum est cæmeterii finibus ampliatis , additoque sacello magnifico.

Turcæ hoc templum in equorum stabula converterant , atque præ ejus foribus tormentarium suggestum struxerant , è quo partem urbis Danubialem verberarent : loco sanè , si consilium tenuissent , obsessis quàm periculoso. Magna hinc etiam missilium ignium vis injecta , non exiguo Urbis incommodo.

Instrauratum postmodum est Templum A. 1692. à Reverendissimo ac Illustrissimo D. D. Joanne Ord. S. Benedicti, Celeber. & Antiquiss. Monasterii ad Scotos Abbate , & tunc Suffraganeo Viennensi. Nunc in sacris thesauris D. Joannis de Deo brachium ostentat , & JESU, MARIE, JOSEPH Iconem magna nunc civium pietate ac fiducia percultam ; A, verò 1713. adversus luem pestiferam magnum præsidium.

Accensenda sunt majoribus hisce ædibus , minoris etiam molis , sed patentia publico accessui facella : D. Wenceslai in horto Comitum de Czernin. D. Antonii Paduani in domo Correctionis. D. Brigittæ in ejusdem nominis prato. Lazius Viennensium rerum locupletissimus scriptor , author est : in Prateni Insula alias Parthenonem Sanctimonialium Virginum S. Augustini instituta profitentium extitisse ; easque deinceps ob familiaris
rei

rei penuriam Cænobio Urbano ad D. Laurentiū ejusdem instituti Virginibus aggregatas.

Hactenus ædes , in quibus Religio sedem figit ; nunc de profanis. Inter Leopoldinæ Palatia primas dignitate , sin minus magnificentia tenet , *Vetus Favoritta* (*Alt-Garten.*) In longo , quo aditur , vico tiliarum quadringentarum area, quæ magna cura & impendio educantur, grande quid spirat, & ambulacra præbet pulcherrima. Hæc alias Cæsarum vel æstivantium, vel autumnantium delictum. Evastata verò à Barbaris diu in ruinis jacuit, dum triginta ferè abhinc annis Josephus Imperator de suscitanda , atque Augustæ Matris usibus aptanda cogitationem suscepit , & salam , quam vocant (seu atrium dicere malis , aut triclinium majus) Celeberrimi Andreæ Pozzo , cujus eruditissimi de Architectonica pictura Commentarii extant , operâ pingendam demandavit. Atque hæc pictura inter Pozziana opera non ultimum , unica nimirum è Palatio toto superest. Abruptum enim haud diu post cœptum , seu quod infesta culicum examina , è circumfluis nempe aquis progenerata, malum nulla arte superabile, inhospitam redderent stationem : seu quod ejus loco *Fons Bellus* , (*Schön-Brunn*) situ haud paulo amœniore regium in modum constructus est. Cæterum è ruderibus ipsis Principum nostrorum , uti cæteris in rebus, ita in habitationis modo prope privati hominis modestiam intelligas. Quamquam horto nec amplitudo abest nec amæna Majestas ; areolarum pulvilli , artificiosis buxi inserpentis mæandris incincti ; ambulacra topiario opere solem defendentia ; altissimarum arborum in quincuncem dispositarum series , umbriferæ ambulationes longissimè porrectæ (adeò , ut licèt magna sæpe sit multitudo oberrantium , tamen sine teste obambules beatior) atque aliæ hujusmodi hortenses deliciae , urbanam Nobilitatem numero huc maximo sub vesperum effusam , nec non Musas sub auroram invitant.

Cæsarum namque indulgentiâ , quod Domitiano assentatus est Martialis , verè dicimus : *Jam sunt deliciae populi , quæ fuerant Domini.*

Minorum gentium hortensia palatia , sunt visenda , Princip. Montecuculi , Comitum Czerniniorum , Oettingiorum , Coloredi , Com. Jünstfirschen / Com. Rosenberg , Com. Curland , Baronum Walhorn, Strobl : Collegiorum S. Barbaræ, Pazmanitarum, & Croatarum : Dominorum Gudenî, Wenighoffer, De Haklberg, Hahn, Gory, Schmuderer, Ginter de Sternegg , de Lewenthurn , de Schretensten , Deodat, Ritter , aliâque permulta. In Colorediano Superstites annosissimæ , ac plusquam sæculares arbores argumento sunt , barbaros latè omnia evastantes : hortos tamen quosdam , quibus impensè delectantur , sibi velut in certa victoria sepositos , integròsque destinâsse.

Ad Occiduum Leopoldinæ latus ac Danubii canalem grande militum contubernium est , vulgo *Casarme* , longum orgias nostrates sex & nonaginta cum dimidia ; latum verò quadraginta & septem : in peramplas duas areas divisum. A Provinciæ statibus optimo consilio annis abhinc duodecim extructum , opus ingentium sumptuum , sed usûs longe maximi , sexcentis equitibus , eorûmque Præfectis militaribus habitationem præbet percommodam , nec non totidem equis opportuna stabula. Ad eundem typum in aliis Danubianis oppidis Stockerovii , Crembsii , & Ipsii contubernia extructa sunt , nempe pro legione equestri integra stativa perpetua , magno Provincialium agrestium ac Dynastarum comodo , quibus alioquin militaria ejusmodi hospitia , nunquam non militaris licentiæ injuriis exposita imperabantur. Viennense isthoc veluti Prætorix equestris Cohortis officia præstat , atque tum dignitati Principis præsertim extra urbem degentis , tum suburbiorum securitati , quin & viarum , latrociniis aliàs infamium præsidio deservit , vivitque disciplinâ quàm severâ , nulla cujusquam molestiâ,

molestiâ , ut adeò Bohemiæ , Ungariæque Ordines de imitando Austriæ exemplo apud se deliberare dicantur.

Publicas inter ædes ad eundem Canalem est *Navale* , quod vocant *Officium* , ejus Præfecti sedes , cui supremi Legati rei nauticæ nomine , summa navalis rei , ac pontium , seu bellicos , seu alios in usus procuranda incumbit : naves Denubio defluentes ad unam omnes certo pretiô redimit : quidquid denique ad flumentanas rationes pertinet , administrat.

Haud procul inde Correctionis Domus visitur : ità Ergastulum publicum appellatur, quò vaga potissimum & otiosa mendiculorum fæx , aut mendiculorum habitu grassatores , & prædones nocturni , tum quæ corporum quæstum faciunt , aut aliorum criminum rei contruduntur. Ampliata nuper est adjecto ædificio perquam spatioso , variarum nempe operarum officinâ : lanâ imprimis ducenda opus faciunt , ac præter cætera quot annis ultra duo centonum millia elaborantur : ut adeò sit miseris integris imprimis ac volentibus , quo diurnum sibi victum conficiant. Quo instituto efficacius nihil est ad Rempublicam ab importunissima illa vagorum erronum , vicos , domosque omnes obsidentium molestiâ eliberandum. Servit eadem domus parentibus ad edomandum degenerum filiorum proterviam. Præ foribus inscriptio legitur :

IMPERANTE LEOPOLDO
ET CONSULE DANIELE LAZARO
SPRINGER S. C. M. C.
DISCIPLINARIUM HOC

S. P. Q. V.

EREXIT

A. M. DCLXXIII.

E

Alibi

*Alibi verò.***LABORE ET FAME.**

Annis abhinc viginti quatuor extra Leopoldinæ vallum in parte Insulæ, quam ab *Hospitali* vocant, è materia Amphiteatrum ingens confiterat, ubi aliqua Veteris Romæ imitatione urforum, tigridum, bubalorum, aliarumque ferarum spectacula edebantur; verum brevis admodum ea voluptas fuit, seu quod ab Urbe erat remotius, seu pretium ab spectatoribus exigeretur immodicum. In ejus locum ad *Aquilam Nigram* hebdomadaria ejusmodi taurorum ferè ac urforum certamina, magno vulgi affluxu celebrantur.

Sunt & aliæ officinæ, fabricas vocant, aliorum aurum in bracteolas tenuissimas extendentium, pannos ad splendorem extendentium, variorum item sericorum operum artifices. Nihil abest denique, quod seu ad opportunitatem, seu splendorem in magna quaque civitate desideres.

Ad Templum Paræciale.

CEde loco Isacidum tandem despecta propago!
Et procul à cultis hætenus esto focis!

Erubuit sparso sat culter & ara cruore,

Tectaque sacrilegâ facta sonora prece.

Invisos superis tandem Leopoldus honores

Sustulit, & causam Numinis ultor agit.

Gens laribus depulsa fugit, summoque Tonanti

Stat Sacra, perfidiæ quæ fuit antè domus.

Hostia Divino melior sub pane litatur,

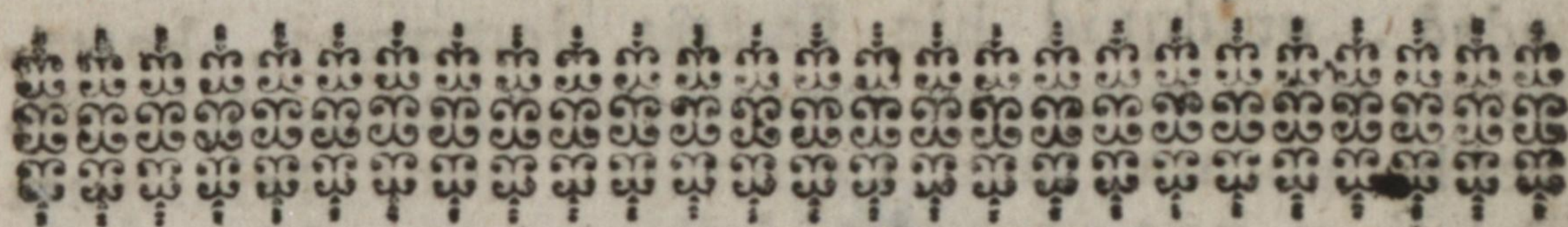
Sacræque propitiis fumat acerra focis.

Quis Te jam Magnum posthac Leopolde negabit,

Dum superis Pietas Te facit esse parem.

In ROSSAVIA 1. D. Borzi. 2. Com. Kauniz. 3. Locus Supplicij. 4. Templum B. V. Annunc. et Monast. P. P. Servitarum. 5. D. Fodlbaur. 6. Com. Collalto. 7. Caesar. Conservatorij lignor. 8. Sacellum S. Crucis. 9. Com. Scalvignioni. 10. D. Tepser. 11. D. Verdura. 12. Cemet. hebraorum. 13. Com. Zinzendorff. 14. Com. Sinzendorff. 15. Com. de S. Julian. 16. Fabrica Porcelan. 17. Princ. de Liechtenstein. 18. Rivulus Ais herbach. In TURRI. 19. Sacellum S. Joan. Bap. In LIECHTENTHAL 20. Magistratus Civici. 21. Eiusdem. 22. Templum Paroch. 23. Domus braccatoria. 24. Cemetorium Parochiale.

ROSSAVIA.

Rossavii Suburbii nomen quidam à Rosis trahunt. Qu enim nostrum Germanicum, quod veteres Augiam vertère, pratum, viretum, seu lætum arvum indicat. Itaque à Rosis Sylvestribus, quibus hic fundus effloruerit, dictum autumant. Melius *Equorum pratum* huc nempe ad pabulationem agi solitorum, appellari, argumento est suburbii insignie, viridans salicetum referens. Hoc enim arbusi genere Danubii litora fere inumbrantur. Hæc verò integrum magni fluminis alveum decurrisse fati indicant tum solum fabulosum, tum *Ædes Virginis* propinqua ad *Ripam* hodiedum dicta, eique continentes gradus, quos vocant *Piscatorum*.

Hodie, Danubio in varia brachia, insulæque dissecto, ejusdem tamen Canali à Boreali latere alluitur. Hic, postquam A. 1701. magna, perpetuæque aquarum subsidia labore quadraginta annorum, ac *Rhenensium* 20000. publicis impendiis accepit, nunc tanto emulumento est; ut integra navigia patiatur, quibus tum ab occidente tum ab oriente urbi optimè consulitur. Ab occiduò verò, minuto rivulo *Alsherrano*; ad Meridiem colliculo *Schottenbergensi*, & Plateâ *Waringanâ* terminatur. *Areae* hujus longitudo est 400. latitudo maxima 370. orgiarum; totius verò capacitas pedum quadratorum 818500.

Olim ad ipsam urbis fossam procurrerat, dum A. 1683. occupato per Turcas *Ujvarinò* seu *Neus-Häusel* / ac barbaro hoste jam ad Austriæ fines populationem inferre auso, cura injecta; ne tanta propinquitas munimentis noxæ esset, atque

adeo, quidquid hic steterat domorum, hortorum, templorum, ac cætera inter grande Schwarzenbergiorum tunc Comitum, nunc Principum palatium uno incendio deletum, ac solo æquatum est. Duobus abhinc sæculis Sanctimonialium Cænobium cum D. Magdalenæ Templo hic constitisse præter idoneorum documentorum fidem, superstes columna lapidea ejusdem Divæ simulacrum sustinens indicio est.

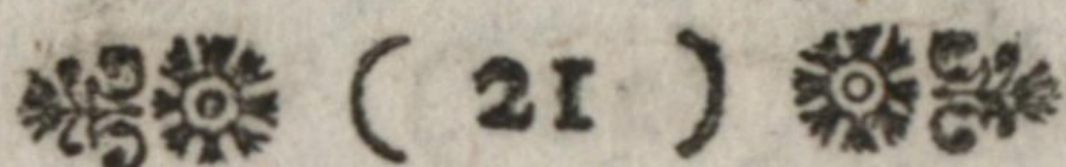
Et si de pressiore paulum solo infidet, situs tamen opportunitas, Danubii propinquitas, lignorum mercatus effecere, ut è bustis informibus in hanc, quam cernimus, ædium centum quinquaginta, hortorum, palatiorum splendorem, civiumque frequentiam excresceret. Plateis patenterioribus sex distinguitur, atque incolarum capita cenlet ad decem millia, non accenso nautico populo, propè in horas & affluente, & diffluente. Cives in ditione Magistratus Urbani degunt: qui, quemadmodum de incolis suburbii Leopoldini meminimus, ad veteres dominos redire, postquam ab A. 1605. usque 1689. Xenodochio Civium paruissent: causæ minores à Judice ritè delecto, & Juratis, quos vocant, disceptantur. Parochiana verò sacrorum administratio vetustissimo jure penes Scotense RR. PP. Benedictinorum Cænobium residet; aliqua tamen munia parochialia sibi ab eodem concredita RR. PP. Monasterii D. Annunciatæ diu, noctuque solerter administrant.

Templum hic visitur unicum, ac Asceterium Servorum B. Mariæ V. in cujus fundamenta lapidem primum sub Ferdinando III. jactum, ejusdemque fundatorem in lamina argentea inscriptio refert.

D. O. M.

IN HONOREM VIRGINIS
ANGELO ANNUNCIANTE

IN

(21)

IN
DEI MATREM ELECTÆ
IN USUM
ORDINIS SERVORUM
EJUSDEM
VIRGINIS MATRIS
TEMPLI, CÆNOBIIQUE
EX VOTO
A FUNDAMENTIS EXCITATI
MEMORIÆ.

Ex parte altera.

FUNDATORE
OCTAVIO
PICOLOMINI DE ARAGONIA
S. R. I.
PRINCIPE
DUCE AMALPHI,
PRIMUM LAPIDEM POSUIT
PHILIPPUS FRIDERICUS
S. R. I.
PRINCEPS
EPISCOPUS VIENNENSIS
III. IDUS NOVEMBRIS
ANNO
A CHRISTO NATO
M. D. CLI.

Idem Anno 1670. per Celsissimum Principem
Wildericum Episcopum Viennensem salutatae ab
Angelo Virginis honoribus dedicatum est.

Equidem Anno 1683. uno cum reliquis suburbis incendio haustum, non item solo æquatum est, quòd remotius videretur, ac ut hostibus ibi nidulantibus præsidio, vel pro aggere fervire posset.

Nec indignum memoriâ est, quòd idem Servitarum templum in communi strage barbarorum feritatem, nec tam pietate, quàm errore stulto evaserit. Vidêre in summo tholo depictas veterum Prophetarum imagines promissis barbis, capita cydari tectos, ac nescio quid sui cultûs habentes; quare suos rati, tactique religione manus inferendas non putavêre. Inter alios Valachiæ Princeps tributarius, Ottomanica castra sequi coactus, hanc sibi nempe præ cæteris tutam stationem inter obsidionem delegit.

Discussa hac procellâ reduces Religiosi viri prodigiosam DELparæ Iconem, aliàs ab Archiduce Leopoldo Guilielmo dono datam, summa voluptate salvam omnino, nullâque parte quidpiam oblæsam reperêre, ut hodiedum à devotis clientibus non sine multiplicium beneficiorum grata commemoratione celebratur; idque magis postquam A. 1728. Divo Peregrino tum inter Divos cælites recéns relato venustissimi operis sacellum, multisque jam votivis tabellis illustre adjunctum est.

Templum porrò ipsum propylæo è secto lapide, ac variorum Cælitum statuis ornato, ad Architectonicæ leges educum, etiamnum venustioribus Viennæ accenferi posset. Cænobium verò sexaginta incolarum capax pro religiosa commoditate post obsidionem ampliatus instauratumque est.

Inter prima Rossaviæ ornamenta venit Lichtensteinorum Principum Palatium id magnificentiæ, ut dum è cespite asurberet, nihil simile haberet Vienna. Porticum, graduum, conclavium ornatus regium quid spirat. Picturæ opus sunt cele-

celeberrimi Apellis Rothmeyer, nuper admodum è vivis sublatus; aula verò, quam salam dicimus, Andreæ Pozzo S. J. ingenio, duodecim laboribus Herculis depicta, exteris visentibus, & artis peritis æstimatoribus admirationi est. Festivum est Adami Principis Conditoris dictum: se quem tantis fortunis cumulârit Divina bonitas, quotannis ad triginta florenorum millia eleemosinæ nominæ dividere, sed in egentes laboriosos, murarios scilicet ac operas, non item eos, qui ultronea fere mendicitate sceleratum otium alant: hac se causa non ambitione ductum, cui satis alioquin ad habitandum palatiorum sit, sumptuosas adeò ædificationes suscipere. In adjuncto superbæ fabricæ horto nihil ferè hortensium deliciarum, quidquid uspiam videris, aut animo concipere possis, desideraveris.

Inter alia magno numero hortensia palatia eminent, splendorémque hujus urbis axacuunt Comitum Zinzendorffiorum, Collaltiorum, Kauniziorum, Scalvignioni, Com. Sancti-Juliani, Sinzendorffiorum, Dominorum item de Pozzo, ac Verdura &c. præter minorum gentium ad septuaginta spectata. Item digna est vasorum, quæ Porcellana apellamus, nobilis officina. Ejus initium factum est Anno 1722. à D. Claudio Du Paqueur ejus artis longè scientissimo. Etsi deinceps ab invidis variè exagitata, brevi tamen magnam celebritatem adepta est, mirantibus, ac gaudentibus Viennensibus, merces olim trans vasta æquora, ab extremo oriente, Japone scilicet, ac Seribus impensis immanibus accersitas, nunc sibi, ac tolerabili pretio domi enasci. Equidem cum alibi, tum in vicina nobis Saxonia ejusdem instituti officinæ (quæ est nostri sæculi solertia) adornatæ sunt: ajunt tamen, Viennensia nostra vasa, cum materiæ purissimæ, candidissimæque bonitate, tum figlino artificio

nihil exteris concedere , picturæ verò encausticæ præstantiâ longè antecellere.

Suburbium hoc merito lignarium Viennæ forum dixeris : tanta materiæ copia seu in focorum , ac caminorum alimentum , seu ædificiorum suggrundia è Bavaria , Sueviâque huc convecta vænum prostat , partim etiam illo , quod urbem inter ac suburbium interest , intervallo æstate juxta ac hyeme elaboratur. Visitur & conditorium ingens , aulæ Cæsareæ usibus materiario ejusmodi apparatu confertum.

LICHTENTHALLENSE.

TRans Alsherranum rivulum ad occidentem , suburbiorum recentissimum Lichtenthallense , seu clara vallis , ut in insigni suo refert , ad Nurdorffensem usque aggerem procurrit. Aliàs *Prati Wisen* / nomine appellabatur , nostrâ dum memoriâ , scholarium præsertim , cum vacaretur , seu pila , seu alios ludos ludentium Palæstra celeberrima. *Nunc* (versiculo illo , sed commutato ubi liceat) *Nunc magna Urbs est ubi cespes erat* : idque paucorum sanè annorum intervallo. Tantiæ molitionis auspicia eidem , quem diximus Adamo Lichtensteinio Principi debentur , qui postquam fundum horto suo conterminum à Minando Auspergio Comite emptione comparavit , primùm A. 1694. Zythopæum prægrande , seu cerevisiarum coquinam (nobis braxatoriam) à fundamentis eduxit , magnæ substructionis opus , nec minoris emolumenti , quando quot hebdomadis ad quingentas Zythi urnas excoqui ajunt. Postmodum cum A. 1701. agger perpetuus vulgò *Linea* circumduceretur , ac multitudine redundaret Vienna , agrum quantus est , in areas divisum petentibus assignavit , spatiâque , quibus struerent ædes , perlevi pretio , ac decen-

nii immunitate promissa divisit ; ut adeo paucos intra annos pulcherrima Colonia staret , noménque ab Authore Principe , ac sitûs humilitate capefferet , Lichtensteiniae Gentis inter Austriacas Principis monumentum omni ære perennius.

Jam nunc , etsi nullus est ædificandi finis , ductis curatè rationibus recensita sunt capitum octo millia , octingenti , duo de viginti , si Turriae partis & Spärkenfis imminentis collis incolas item adnumeres. In plateas principes examullim directas dissecatur sex , quarum altera superæ , altera inferæ Viennensis , à fale , fabris , leone , & aulâ nomen tulêre cæteræ , si tanti est hæc adnotasse. Latitudo ejus est 370. orgiarum , longitudo totidem ; planum verò 670200. quadratorum pedum.

Principis nomine Prætor jus dicit ; minutiores civium controversias status Judex ac Seniores dirimunt , cui cætera inter incumbit , per quatuor excubitores adversus grassatores nocturnos , & ignium pericula evigilare ; feriatis verò diebus cum apparitorum manu cavere , ne quid in cauponis licentiæ ac turbarum existat.

Sacra quod attinet , suburbium hoc ab ipsis suis incunabulis ad annum labentis sæculi 23. in Waringensis Curionis ditione fuerat. Tum verò auctoritate Emin. Cardinalis Archi-Episcopi gregi tam numerofo Pastor Lichtenthallensi , tum etiam Turriano , & Spärkenfi colli proprius , & ab Waringensis jurisdictione omnino divisus , attributus est is , quem honoris causâ nominare liceat , Clarissimus Dominus Josephus de Georgio , vir exempli optimi , quique sapienter existimat , suæ se Ecclesiæ in re nulla operam utiliorem ponere posse , atque si in imbuenda primis Christianæ doctrinæ principiis , tenera juventute , nulli labori parceret.

Ejus item felici solertiâ effectum , ut angustæ formæ facellum, aliàs Divæ Annæ sacrum. in magnificum , quale hodie spectatur , templum asurgeret. Ejus fundamenta jecit Lichtensteiniæ Principis pia liberalitas , depensis quatuor Rhenensium millibus , quibus deinde ex opulentiorum civium , ac Patronorum operosè corrogata stipe , auctarium tantum accessit , ut è minimis initiis ædes exiret illustris sanè ac visenda.

Primum in fundamenta lapidem jecit hodie feliciter imperans , Augustissimus noster Carolus VI. in celeberrimo aulæ totius , ac externorum Oratorum Comitatu : ubi numus additus est aureus alter , alter argenteus hunc in modum inscriptus :

DEO M. O.

IMP. CÆS. CAROL. VI.

AUG. PIUS P. P.

HUJUS INTRA POMERIUM VINDOB.

IN FUNDO PRIN. à LICHT.

SS. XIV. AUXILIATOR.

DICATI TEMPLI

PRIMUM LAPIDEM ,

ET

PIETATIS AUGUSTÆ MON.

POSUIT,

ANNO M. DCC. XII. DIE XX. NOVEMBRIS.

Affuisse cæptis Divinum Numen inde conjectum est , quòd A. 1713. cùm maximè ferveret opus , pestifera lues , latè Viennam omnem ac suburbana depascens , neminem unum architectorum , fabrorum , operarum contagiò afflavit. Splendidè deinceps aris , aliæque sacra penu adorna-

ornatum. A. demum 1730. 21. Septemb. Divorum quatuordecim Auxiliatorum memoriæ, solennibus Ecclesiæ ritibus per Illustriss. ac Reverendiss. Antigoniensem Episcopum, Officialem Generalem Vicarium, atque Suffraganeum Viennensis Metropolitanæ Josephum de Braitenbücher inauguratum est.

Cæterum ut Novitium hoc suburbium, commodis potius ac cultis domibus, quam superbis palatiis se efferat; suo tamen ambitu Althannianum cum horto palatium magnificum completitur, etsi paulò à cæteris ædibus ad Danubiî ripam sejunctum, A. verò 1713. Urbi Viennensi divenditum est: hodie ab ædibus de novo adfictis, familiisquæ sexaginta incolentibus partem suburbii induit: nec nihil celebritatis ab Danubianis balneis commodè adnornatis nanciscitur. Hortos alios minores numerat hoc suburbium quinquaginta.

Nostri hujus suburbii vel partes, vel appendices non ignobiles sunt, Turrium, & Spärckensis Collis, etsi & alteri Domino parentes, & suis ipsa nominibus distincta. Ante Obsidionem Viennensem pagus hic constitit per plateam etiam Waringanam amplis finibus latèque porrecto agro: Siechenthal incurabilium seu leproforum vallis, dictus. Secutis temporibus pars ejusdem Turrium quemdam Dominum, noménque à Domino nacta est, hodie Collegio R. D. Canonorum Regularium ad D. Dorotheæ subiecta. Ædes numerat septuaginta octo, incolarum verò tria millia & nonaginta duos, qui collatitio ære sibi Sacellum D. Joannis Baptistæ condidère, cujus etiam Divi Iconem pro insigni sumpsère; uti ejusdem Divi Ecclesiæ, quæ in pestiferoràm Nosocomio est, olim paruerant. Inter delicias domesticas etiam recensent hortos undecim.

In Spärckenſi colle cujus dominium eſt penes
Aſceterium Sanctimonialium ad Cœli Portam ,
paucis abhinc annis ædes ſurrexêre triginta
quatuor , & incolas hodie numerant facile ſex-
centos. Communitatis hujus inſigne refert agnel-
lum vexillô crucis armatum.

De Canali Danubiano.

Qui priùs adjectos latè exſpatiatuſ in hortos
Sæviit, & domino Gurgite merſit agros.
Danubius ſub lege fuit , nunc clauditur oris,
Et didicit famulo ſubdere colla jugo.
Nec toto jam fonte patet , ſed parte revulſa
Hic minor, utilior nunc tamen ille fuit.
Devehit impoſitas tergo famulante carinas ,
Quásque Moſa , & Rhenus mittit, & Oenus opes.
Exteruſ Auſtriaco ſpumat jam Bachuſ in auro,
Noſtra & Bojaricis meſſibus albet humuſ.
Quidquid in humanos converti cernimus uſuſ,
Obvenit hinc populis ampla Vienna tuiſ.
Sic nocuiſſe juvat , juvat & tot damna tuliſſe,
Quando Multiplici ſænore damna levat.

In WARINGANA 1. D. Schick. 2. D. Bremner. 3. Princ. Dietrichstein. 4. Com. Kupfstein. 5. P.P. Sociis IHSU. 6. Bar. Strudl. 7. Hospital Hispan.
 8. Beckenhäusl. 9. Lazaretum. In ALSHERRANA 10. Contumaz. 11. Templ. et Monast. P.P. Benedict. 12. Sacellum B. Mariae Zell. 13. Cameterium
 heterodoxorum. 14. Academia Provinc. 15. Cameterium Urbis. 16. Camp. Faculatorius. 17. Templ. et Monast. P.P. Trinitariorum. 18. Dom. Pauperum. 19. Bar.
 Heybl. 20. Princ. de Schönborn. 21. Praelat. Mellicens. 22. Bar. de Pirchenstein. 23. D. Merzhl. 24. D. Löwenau. 25. D. Leeb